

Härskeensaaresta haastellaan

Simo Haikosen talo Vuoksen rannalla kauniilla paikalla. Pihalla hääväkeä

Taloudet

Härskeensaaren kylää huuhtelivat luoteesta ja pohjoisesta Vuoksen vedet. Idässä päin oli rajana Savilahti, joka erotti sen Tiittalan kylästä. Etelässä päin oli metsämaita ja Sakkalin kylä. Härskeensaari ei ollut suuren suuri, vain kaksikymmentäkolme savua: taloutta, taloa. Suurin osa asukkaista oli pienviljelijöitä. Taisi joukossa olla pari mäkitupalaistakin, kuten siihen aikaan tilattomia kutsuttiin. (Taloista ja perheistä käytetään tässä historiikissa paikallista ilmaisutapaa.)

Martin Jussi: Koivuniemi on paikan nimi, jossa asui Juho Martinpoika Matikka. Kylässä tunnettiin hänet Martin Jussina. Hän oli piintynyt vanhapoika, joka piti naispalvelijan kanssa taloa. Talo oli kauniilla paikalla Vuoksen rannalla. Hänestä kirjoitetaan lähemmin toisaalla.

Matikan Vappo: Juhon sisar, Vappo (Varpu) oli vanha piika. Kuinka komea talon tytär oli jäänytkin naimattomaksi? Hän oli laittanut itselleen mökin vähän matkan päähän samalle rannalle. Pieni hakamaa ja pala niittyä hänellä oli. Hän piti lehmää, jolle pitkin kesää keräsi rannoilta kortetta ruuaksi. Pieni perunamaakin hänellä oli. Muistan, kun kerran isän kanssa olin siellä laittamassa perunaa maahan. Vappu kasteli siemenperunat ennen istuttamista. En ollut sellaista ennen nähnyt. Tulee mieleen sellainen vanha asia. Meitä kylän tyttöjä oli useampia, kun käytiin Vapon luona povauttamassa. En muista enää yhtään, mitä hän kellekin kertoi ja lupasi. Se oli sen aikaista huvia. Hänestä kerrottiin, että kun naapurin emännälle syntyi poika, meni Vappo rotinoille ja sai pulskan pojan syliinsä, käsivarrelleen. Katseli lasta, taputteli toisella kädellään pojan takamusta altapäin sekä totesi hämmästyneenä: "Eto eläväl millaset maksarujakkiet".

Matkanpekkolaiset: Siellä oli isoäiti, Maria Matikka. Hän oli Pekko Matikan äiti, Pekon vaimo oli Eeva. Lapsia oli siunaantunut kymmenen. Vanhin poika, Eino oli jo naimisissa ja poissa kotoa. Seuraavat lapset olivat Lahja, Tytyne, Hannes, Aili, Aulis, Pekko, Lyyli ja Martti. Perinnekartan luettelossa mainittiin myös Toivo ja Pentti. Heitä en muista. Olisivatko kuolleet? Oli siinä sutinaa sellaisen lapsijoukon kanssa. Kyllä siinä oli perheen äidillä urakkaa tarpeeksi. Isoäiti hoiteli lapsia ja huushollia. Äiti Eeva tunnettiin posti Eevana. Hän kantoi postia kirkonkylän postitoimistosta Kivipellolle ja Härskensaarelle jalkaisin, nahkainen postilaukku olalla hän pisteli yksitoista kilometriä edestakaisin kaksi kertaa viikossa. En varmasti muista, tuliko posti kolmekin kertaa viikossa. Eeva ei osannut ajaa edes polkupyörällä. Talo oli kotini lähinaapuri. Muistan, kuinka lapsena siellä leikit sujuivat suuressa sakissa. Meitä oli vain kolme lasta. Joskus isä sai tulla vitsan kanssa hakemaan kotiin.

Latosaari: Matikan Einon paikka. Hän oli Pekka Matikan vanhin poika. Mentyyän naimisiin hän laittoi perheelleen kodin Lehmisaaren päähän Vuoksen rannalle. Ranta oli lasten suosittu uintipaikka. Einon vaimon nimi oli Eliisa os. Leppänen, kotoisin Pyhäjärveltä. Lapsia siunaantui ennen sotia jo viisi kappaletta: Vilho, Eeva, Liisa, Juhani ja Mauri. Eino kaatui heti talvisodan alussa. Ensimmäiset sankarihautajaiset viiden lapsen isän.

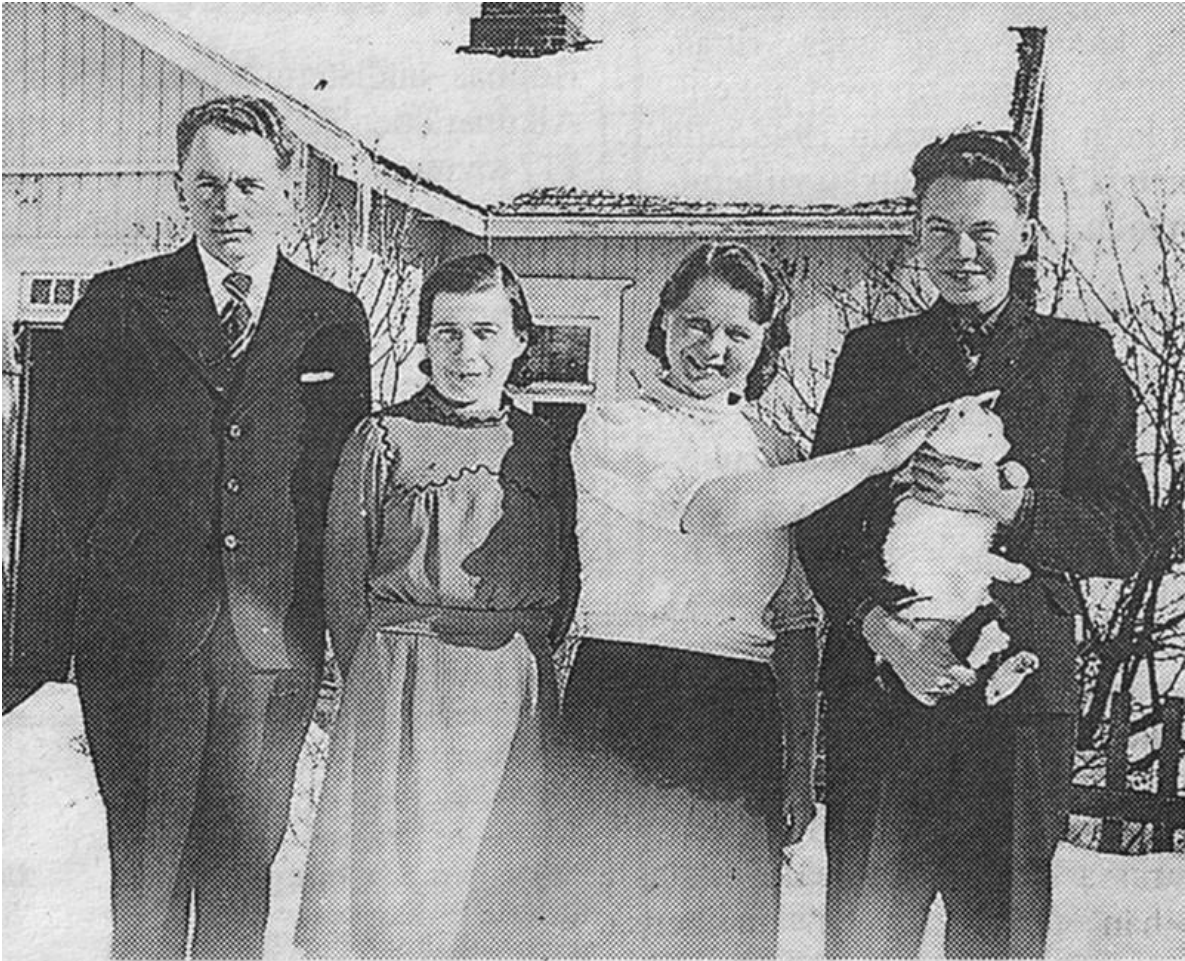
Martinmattilaiset: Matti Matikka, siis Martin Jussin veli, oli rakentanut talonsa lähelle Savilahden rantoja. Talo oli maalattu kauniin keltaiseksi. Se oli varmasti kylän hienoin talo. Sisältäkin oli huoneet tapetoitu ja kalustettu kauniiksi. Emäntä oli Hytinlahdesta Korpelan tyttäriä. Liisa oli taitava käsityöihminen. Samoin olivat kolme tyttätkin. Talossa kudottiin hienoja kankaita. Tyttäret olivat Ilmi, Kaisa ja Hillevi. Koska talossa ei ollut poikia, tuli Ilmin mies Mustosen Jussi koti vävyksi. He olivat lapseton pari. Mustokset asuivat sotien jälkeen Kausalassa. Molemmat ovat kuolleet. Ilmi eli vanhaksi. Ei ole pitkää aikaa Ilmin kuolemasta. Kaisa meni talvisodan aikoihin naimisiin jonkun Sallisen kanssa. He asuivat Tampereella. Helvi kuoli keuhkotautiin jo ennen sotia.

Matikan Pekon veli rakensi uuden talon lähelle syntymäkotiiaan. Johannes oli tämän veljen nimi. Vaimon nimi oli Eeva, kuten Pekon vaimonkin. En tiedä, minkä takia he myivät talonsa. Sen osti rautulainen Simo Nuija. Vaimon nimi oli Maria. Lapsia oli aika katras, seitsemän kaikkiaan. Oli Reino, Arvi, Aino, Olavi, Toimi, Rauha ja Salme. Vanhin poika Reino kaatui sodassa. Ruumista ei saatu takaisin. Tietämätön oli hänen kohtalonsa. Isäntä Simo halvaantui ja kuoli siellä Räisälässä jatkosodan aikana.

Lampela: Pekka Matipoika Haikonen (Töllimäen Pekkolaiset). Vaimon nimi oli Anna os. Hohtari. Tytär oli Aini Alina, pojat Matti Johannes ja Tauno Ilmari. Tauno kaatui sodassa Itä-Karjalassa vuonna 1943. Talossa asuivat lisäksi Pekan veli Heikki (pien-Heikki) sekä Annin isä Juho Hohtari. Juho oli umpisokea. Heikki kuoli Räisälässä joulun alla vuonna 1942. Hänet haudattiin Räisälän multiin. Matti elää vielä. Hän on halvaantunut. Vain oikea käsi toimii. Matti on hoidettavana Levomäen palvelutalossa. Juho Hohtari on haudattu Ilmajolle. Pekko ja Anni ovat saaneet viimeisen leposijansa Panelian hautausmaalta. Aili-tytär, joka tätä kirjoittelee, on asunut Riihimäellä jo viisikymmentä vuotta.

Rantala: Haikossimolaiset. Isäntä oli Simo Haikonen, emäntä oli Katri. Heillä oli kolme poikaa. Vanhin oli Eemeli, toinen Onni ja kolmas Aarne. Onni meni ensimmäisenä naimisiin Helve Kauppinen kanssa. Eemeli haki vaimokseen Särkisalosta Tiilikan Alinan. Aarnen vaimo oli Poikselän Sylvi Hytinlahdesta. Muistan aikaa, kun talossa oli kolme miniää. Lapsia alkoi olla jokaisella. Onni siitä muutti pois ensimmäisenä. Simo osti Onnille tilan Sakkalista. Toiset asuivat yhdessä taloa sotiin asti. Vieläpä välirauhan ajanakin. Haikosen talo oli kauniilla paikalla Vuoksen rannalla. Se oli kylän veneranta. Siellä oli useampia kyläläisten veneitä ja sieltä lähdettiin kirkolle, Unnunkoskelle ja saariin. Rannalla oli myös pyykkkitupa eli povarmi. Kesäaikaan siinä käytiin pyykin pesemässä. Käsien ja pyykkilaudalla jrsytettiin ensin vaatteet, sitten ne keitettiin muuri padassa. Vuoksen rannalla väljässä vedessä oli hyvä huuhdella pyykkiä puhtaiksi. Katri-emäntä oli kummitäti. Tulee vielä mieleeni, kuinka makoisat pyykkikahvit kummini aina tarjosi. Simo Haikonen kuoli Eurassa ja haudattiin Euran hautausmaahan. Katri ja Eemeli asuivat Raumalla. Siellä he saivat myös viimeisen leposijansa.

Heikkilä: Matti Haikonen oli isäntänä. Hänen ensimmäinen vaimonsa oli Maria os. Virolainen. Esa-poika syntyi ensimmäisestä liitosta. Hän jäikin ainoaksi lapseksi. Matti oli tarkka talon isäntä. Esa taas oli nuorena komea, menevä poika. Eivät tainneet tulla isä ja poika kaikissa asioissa yhteisymmärrykseen, koska Esa lähti Amerikkaan ja oli tietymättömissä kahdeksan vuotta. Maria-vaimo kuoli. Matti piti taloan naispalvelijan kanssa. Sitten hän löysi Suotniemestä Inkisen Annin ja toi näin uuden emännän taloon. Vuonna 1936 keväällä tuli Esakin Amerikasta kotiin. Seuraavana keväänä toi hänkin nuorikon, Suutarin Aliisan, Unnunkoskelta kotiin. Aliisa oli lähes kymmenen vuotta nuorempi Esaa. Heille syntyi neljä lasta, kaksi tyttöä ja kaksi poikaa. Vanhin tyttö kuoli syksyllä 1944 Eurassa. Perhe asui sotien jälkeen Paneliassa ja Mellilässä. Sitten he ostivat omakotitalon Turusta. Niin Aliisa kuin Esakin ovat nyt jo kuolleet.

Naapurien yhteisasumista. Vas. Heikki Matikka, Aino Musakka, Sirkka Musakka ja Kauko Matikka.

Kaasalaiset: Aivan naapurissa pitivät taloa Maria ja Juho Kaasalainen. He olivat lapseton pari. Juho oli halvaantunut, ettei pystynyt mihinkään töihin. Muistan, kuinka hän kesällä pihalla kiven päällä istuskeli. Maanviljelystäkin heillä oli. Vierailta joutuivat kaikki työt teettämään. He pitivät myös paria lehmää. Marin loppu oli traaginen. Lypsyreissulla hän oli kuollut navetassa. Oliko lehmä potkaissut, vai oliko tullut halvaus? Marin hautaus oli keväällä helatorstaina. Muistan vielä, että oli kaunis kesäinen ilma.

Marinmattilaiset: Maria Haikonen oli syntyisin ranta-Haikosia. Poikansa oli Matti Haikonen, Marin Matti, jonka vaimo oli Iida Maria os. Myyrä. Lapset olivat Helmi Anneli, Veikko, Matti, Heikki Eelis ja Anja Kyllikki.

Mainaho: Mikko Musakan rakentamassa talossa asuivat Yrjö ja Katri Hynninen. Katri oli Juho ja Matti Matikan sisko. En tiedä, mistä tämä Hynnisen Yrjö oli tullut niille maisemille. Pariskunta oli iäkäs ja lapseton. Maata hekin viljelivät. Oli heillä jonkin verran elukoitakin.

Javanaisheikkiläiset: Heikki Javanainen oli isäntä. Hänen vaimonsa oli Heikkilän Matin Maria-sisar, siis kirjoittajan täti. Minulle on jäänyt muistiin, kun pikkutyttönä äidin kanssa kävimme Maria-tätiä katsomassa. Hän oli saanut verensyöksyn, pesuvati oli puolillaan punaista verta. Siihen hän kuolikin. Nähtävästi hänellä oli keuhkotauti. Samoihin aikoihin kuoli hänen miehensäkin. Seitsemän lasta jäi orvoksi. Vanhin tytär Aino meni Virolaisen Jaakon kanssa naimisiin. Pojista vanhin Matti jäi isännyyttä pitämään. Eeva-tytär meni Väkelän Topille. Ilmi-niminen meni Ierikan Matille. Anna meni Pelkosen Antin kanssa naimisiin. Matin vaimo oli Pirilän Liisa. Muistan vielä sen, kun olin näiden serkkujen häissäkin. Sitten oli Aati ja Topias. Matti maksoi siskoksille osia. Sitten maat pantiin puoliksi. Aati ja Topias tekivät talonsa Sillanpäähän. Samoin Pelkosen Antti. Eihän ne viljelykset suuria olleet. Siihen aikaan leipä oli kuitenkin maasta hankittava. Aati sai liikanimen Mamspel Aat. Hän oli siihen aikaan erikoisen muodikkaasti pukeutunut. Hän pystyi hoitelemaan huushollinsa paremmin kuin joku nainen. Lisäksi hän oli kylän parturi. Heti talvisodan alussa hänkin sai surmansa. Topias meni naimisiin Poikosen Bertan kanssa. Heille syntyi Salli-tytär. Bertta sairastui keuhkotautiin. Hän oli pariin otteeseen parantolassa, mutta menehtyi kuitenkin välirauhan aikana. Topilla ei ollut naimaonnea. Paneliassa ollessaan hän meni Männistön Annan kanssa kihloihin. Annalle tuli sama kohdalo kuin Bertallekin. Kaurasen Annasta tuli Topille toinen vaimo. He asuivat Lemillä. Haudassa ovat jo molemmat. Matilla on neljä lasta, kolme tyttöä ja yksi poika. He asuivat sotien jälkeen Panelian Saarenmaalla. Matti ja Liisa ovat kumpikin jo kuolleet. Samoin vanhin Siiri-tytär. Aaro ja Eira asuvat Paneliassa, Airi Raumalla. Vanhempi ikäpolvi siitä perheestä on jo kaikki manan majoilla.

Virolaiset: Jaakko Virolainen rakensi asuinpaikkansa Javanaisten hakamaalle. Vaimonsa Aino oli Javanaisen vanhin tytär. Lapsia Virolaisilla oli seitsemän kaikkiaan, Iida, Tauno, Sulo, Venla, Esa, Jenny, Kauko, Elina ja Hugo (Huuko). Tulihan heitä yksin laskien yhdeksän. Elossa ei taida olla enää kuin Hugo ja Elina. Pelkosen Antin paikan osti Simo Kaija. Hän asui siinä äitinsä kanssa. Simo oli suutari ammatiltaan. Hän oli siihen aikaan ylpeä ja leuhka poika. Tavoitteli vain erikoisia suuren talon tyttäriä. Sodan jälkeen hän meni serkkuni, sotalesken kanssa naimisiin. He asuivat Salossa. Nyt he ovat kuolleet kumpikin.

Setäaatamilaiset: Taloa asui Adam Javanainen ja Juho Meriluoto perheineen. Juho oli muuttanut sukunimensä Javanaisesta Meriluodoksi. Aadamın vaimo oli Paraskeeva os. Olkkonen. Lapsia oli neljä: yksi poika ja kolme tytärtä. Poika oli Ilmari ja tyttäret olivat Helmi, Hilma ja Esteri. Juho oli jo vanha poika, kun Heikkilän Matille tuli palvelija, Inkisen Helena. Siitä Helenasta Juho riiasi emännän itselleen. Heille syntyi yksi poikakin, joka sai nimekseen Pentti Akseli. Yhteistaloudessa asui perhe aina talvisotaan asti.

Parissikanpekkolaiset: Pekka Haikonen, parissikan Pekko, kuoli ennen sotia. Vaimo Anna-Maria, o.s. Hatakka, oli kotoisin Metsäpirtistä. Hänellä oli yksi poika, Arvi Johannes, taloudessa asuivat myös emännän veli Heikki Hatakka vaimonsa Lahjan sekä tyttäriensä Lailan ja Kaisan kanssa.

Koponen: Musakan Juho asusti paikkaa. Ensimmäinen vaimo oli kuollut. Lapsia jäi viisi. Juho alkoi haeskella uutta emäntää. Sellainen löytyikin Valkjärveltä, jonkun kauppiaan leski. Musakka sai oikein hattupään rouvan. Rouvalla oli myötäjäisinä koira ja lemmiä. Eihän Musakan maisemissa niin monelle eläimelle riittänyt rehua. Musakan lapset jäivät ikävään asemaan. Vanhimmat tyttäret Aino, Anni ja Aili läksivät pois kotoa palvelukseen. Vain Sirkka ja Arvi jäivät kotiin. Heidänkin elonsa oli raskasta. Rouva vain kulki Jussin kanssa kirkossa hattu päässä. Kovasti oli uskovaista. Siihen aikaan eivät maalaisemännät käyttäneet hattua. Musakan Juhon elämä muuttui. Viimein rouva kuoli, ja Jussin elämä muuttui normaaliksi. Vanhin tytär tuli kotiin ja alkoi hoitaa emännyyttä. Kyllä se naisesta talonpito paljon riippuu. Arvi sai keuhkotaudin. Hän kuoli sodan aikana. Sodan jälkeen Musakat saivat maata Eurasta Vaanin kartanon mailta ja rakensivat uuden kodin. Nykyisin Aino ja Sirkka tytär Raili asuvat Euran kirkolla osakehuoneistossa.

Aili Vatinlahti

Peräniittyläiset

Juho Musakka oli peräniittyläisten hyvä lähinaapuri. Peräniityn Antti ja Juho olivat "ikäveikkoja". He kävivät yhdessä markkinoilla. Kyntötyötkin he tekivät yhdessä. Musakkaa pidettiin hyväntahtoisena, lupsakkana miehenä, joka sanoi ottavansa elämän "Ierkun lerkun". Välirauhan aikoinakin hän osasi hoitaa voim-hankinta-asiat diplomaattisesti. Hänellä oli aina namuspussi taskussa. Siitä hän tarjoili meijerin työille ja tuotetta tuli. Muistuu mieleen, että Musakka saattoi olla viimeisiä kylän miehiä, joka kesällä työskenteli pellolla pitkä piikkopaita yllä ja peretniekka vyöllä. Juho osasi kai ottaa elämän rauhallisesti, koska totesi kyläläisille: "Köyhii päivii mie en nää, paikattuu pöksyy mie en pie ja auringo laskuu asti mie en työtä tie."

Outi ja Antti Matikka kotinsa pihalla. Taustalla talousrakennuksia.

Peräniittyläiset: Räisälän maaakirjoissa v. 1613-14 oli Härskiässä veroa maksava talonpoika Matti Hannunpoika, josta v. 1615-17 on käytetty nimeä Matti Matikka. Hänestä johtaa suora esipolviketju Antti Matikkaan, Peräniityn Anttiin s. 1874. Hänen puolisonsa oli Eudokia (Outi) Maksimova Paavilainen. Lapset: Toivo, Viljo, Anna, Elna, Alma, Arvi, Reino, Heikki, Elsa, Antti, Pentti ja Kauko. Antti asui perheinsä isänsä tuvassa, jossa oli kaksi huonetta ja porstuva niiden välissä. Sittemmin Antti rakennutti talonsa, jossa oli tupa, kamari ja sulana. Muiden talousrakennusten lisäksi hän rakennutti taitekattoisen kivinavetan kahdeksaa lehmää varten. Rakennukseen liittyivät kuja, varasto ja luhti. Antin isä, Matti, oli Pekka Matikan torpparina. Hänelle Matti ja poikansa Antti kävivät tekemässä aikoinaan päivätöitä eli ropottia maavuokrasta. Antti osteli sittemmin maita ja metsiä, joita oli eri lohkoina, muun muassa Haikosen tilaa, joka muodostui Simo Haikosen sisaren perinnöstä. Antin väen naiset tekivät maataloustöiden ohessa käsitöitä. Miehet taas tekivät maatöiden lisäksi talvella metsätöitä ja keväällä kalastelivat. Jotkut olivat piikoina ja renkeinä tai hakeutuivat muihin töihin. Antti asteli sarssipuvussa rykäisi, ripaisi kädellään tukkaansa katsoen peilistä ja sanoi: "Ihminen saap olla tarkka, mut se ei saa olla saita", sekä "Ensin pitää raha tienata, sit vast mänettää."

Peräniityn Toivo, Toivo Matikka, asui isoisältään, Matilta, perimäänsä Pekka Matikalta lunastettua torpan tilaa. Toivo kävi ukkonsa kanssa markkinoilla ja sai tilan "selänpesupalkkana". Toivo asui tuvassa, joka sijaitsi mäellä ukon tuvan yläpuolella. Asunto oli Matti Hartolalta Hytinlahdesta tuotu kookas sauna. Varsinaisessa Matti Matikan tuvassa asui Antin sisar Varpu Henttonen, Toivon vaimo oli Tyyne Helena Kaatonen Särkisalosta. Pariskunnan lapset ovat Eila, Teuvo, Kalevi, Elvi ja Pentti. Toivo oli kova työmies.

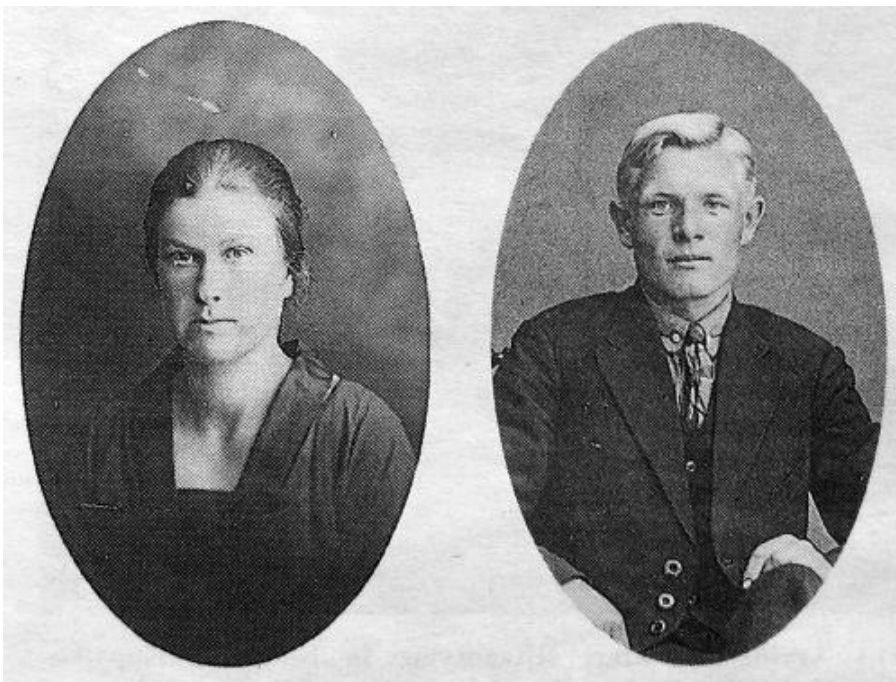
Matin kuoltua hänen toinen vaimonsa Katri Poskiparta, joka oli Kaukolasta Otto Immosen leski, eli Toivon perheen kanssa. Perhe asui kaksihuoneisessa tuvassa. Toisessa pienemmässä asui 20-30-luvuilla Toivon perhe ja ovesta tultaessa olevassa tilassa oli mummon, Katri sänky. Huoneista erotti uuni, johon liittyi päältä täytettävä liitti. Sisään tultiin porstua kautta. Siinä saatettiin säilyttää jonkin verran ruokatarvikkeita. Varsinaisessa Matti Matikan talossa asui Varpu Henttonen, Antin vanhempi sisar. Sotien välillä Matin tupa toimi Toivo Matikan navettana. Rakennuksen toinen tupa oli purettu pois ja sen multaisilla kasvatettiin kurkkua ja tomaattia.

Juuri ennen sotaa v. 1937-39 Toivo rakennutti uuden talon ennen asumansa tuvan ja Varpu Henttosen tuvan välialueelle. Rakennus siirrettiin hevospelillä rekikelin aikaan talkoilla. Se oli ostettu Hanikan veljeksiltä. Rakennuksessa oli iso tupa ja kaksi kamaria. Talolle tehtiin luja, routarajan alle ulottuva kiviperustus, jonka päälle valettiin sokkeli. Kivet vedätettiin kesäaikana yksinkertaisella kivireellä.

Talon pystyttivät Särkisalon miehet Antti Kaatonen ja Eino Torkkeli (Seppäläis-Eino) - molemmat taitavia rakentajia. Uunit muurasi Juho Krusberg, Ruusperi Jussi, joka oli tunnetusti tarkka ruoka-ajoista ja kova poika kiroilemaan. Hän osasi myös muurarien yleisen keinon savuviinon saamiseksi. Toivolle ei lasia muurattu hormiin. Uunit muurari teki hyvät.

Matti Matikka eli vielä Tyyne Matikan tullessa sukuun. Toivo asui ylätuvassa isoisänsä Matin kanssa tämän kuolemaan saakka vuoteen 1927. Matti oli uskovainen mies. Viimeisestä vaimostaan Matti oli sanonut, kun morsian meni vihkimatkallaan asioilleen metsään: "Minnuu taisiit pettää pahemman kerra tässä naimakauppas, ko antoiti vaivase morseimen." Ukko-Matin luonnetta kuvaavat myöskin tokaisut: Tule akka liikemmäs, et mie yletä sinnuu ies kepil Iyyvä." Tai toinen, kun hän joi vaimon kahvit. "Mitä mie siust, koha mie itse sain.

Teuvo Matikka

Tyyne ja Toivo Matikka nuorena.